

шення Вищого командування австро-угорських військ про відбування покарання українських громадян, засуджених австро-угорським польовим судом в українських цивільних в'язницях. Щодо такого рішення австро-угорських військ Західноукраїнська Народна Республіка не мала ніяких заперечень [11].

З вищезазначеного можна зробити висновок про те, що у 1918-1919 роках у ЗУНР формувалась система державних і правоохоронних органів. Значне місце у системі державного апарату посідали судові органи. У цей час прийнято велику кількість нормативно-правових актів, які регулювали їх діяльність, а разом з тим було досягнуто значних позитивних здобутків, які можуть і повинні бути використані при вирішенні тих складних завдань, які стоять тепер перед Україною щодо реформування судових та правоохоронних органів.

Література:

1. Мироненко О. Досягнення державної самостійності етнічними українськими землями Австро-Угорщини //О. Мироненко //Українське державотворення: невitreбуваний потенціал: (словник-довідник) /О.М. Мироненко. - К.: Либідь, 1997. - С. 181-182.
2. Юридичний словник-довідник [ред. Ю.С. Шемшученка]. - К.: Феміда, 1996. - 696 с.
3. Тишук Б.Й. Західноукраїнська Народна Республіка /Б.Й.Тишук, О.А. Вівчаренко - Коломия: Вид-во "Світ", 1993. - 119 с.
4. Чехович В. Конституція Західноукраїнської Народної Республіки /В. Чехович //Мала енциклопедія етнодержавознавства. - К.: Довіра: Генеза, 1996. - С. 203-204.
5. Рубльов О.С. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. /О.С. Рубльов, О.П. Ресніт. - К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999. - 320 с.
6. Енциклопедія українознавства: загальна частина: у 3-х т. - Т.-2. - Київ, 1995. - С. 533. (Репринтне відтворення видання 1949 року.)
7. Кульчицький В.С. Історія держави і права України /В.С. Кульчицький, М.І. Настюк, Б.Й. Тишук. Історія держави і права України. - Львів: Світ, 1996. - 296 с.
8. Слюсаренко А.Г. Історія української конституції /А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. - К.: Т-во "Знання" України, 1993. - 191 с.
9. Державний архів Тернопільської області. - Ф. 27. - Оп. 1. - Спр. 682, 685, 686, 687, 689, 864, 877.
10. ДАТО. - Ф. 27. - Оп. 1. - Спр. 1173-1175, 1196, 1222, 1303, 1304.
11. Ф. 2207. - Оп. 1. - Спр. 23. - Арк. 1.

Кравчук М.В.

доц., к.ю.н., доктор права УВУ,
засідувач кафедри теорії та історії
держави і права ТНЕУ

УРОКИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

LESSONS FROM UKRAINIAN STATE CENTRAL RADA: HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS

(Стаття присвячена 95-річчю Української Центральної Ради)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню та аналізу особливостей процесу державотворення в період Центральної Ради, значимості цього досвіду та основних уроків її діяльності. У статті обґрунтовується, що державно-правовий шлях розбудови УЦР, хоча і не завершився утвердженням Української держави, але став потужним чинником у відновленні незалежної, соборної України в кінці ХХ ст. і повчальним досвідом у її сучасній розбудові.

Анотація. Стаття посвячена исследованию и анализу особенностей процесса государственного строительства в период Центральной Рады, значимости этого опыта и основных уроков ее деятельности. В статье обосновывается, что государственно-правовой путь развития УЦР, хотя и не завершился утверждением Украинского государства, но стал мощным фактором в восстановлении независимой, соборной Украины в конце ХХ ст. и поучительным опытом в ее современном развитии.

Summary. The article is devoted to research and analyze the characteristics of the process state during the Central Rada, the significance of the main lessons learned and its activities. The article explains that the state-legal way of UCR, though not completed the approval of the Ukrainian state, but became a powerful factor in the restoration of an independent, unity Ukraine in the late twentieth century and learning experience in its modern development.

Ключові слова: Українська Центральна Рада, державотворення в Україні, особливості розвитку Української держави, соборність України.

Ключевые слова: Украинская Центральная Рада, государственности в Украине, особенности развития Украинского государства, соборность Украины.

Key words: Ukrainian Central Rada, the state of Ukraine, particularly the development of the Ukrainian state, unity's Ukraine.

Масштабному і ґрунтовному опрацюванню закономірностей розбудови української держави в 1917-1921 рр. повинно слугувати використання постмодерністського підходу до досліджуваних явищ. Застосування постмодернізму дає можливість розкрити самовиражене розуміння історії. Такий підхід перелбає

формування певного концепту і, на основі, фактів та документів, проведення оцінки державно-правової діяльності і порівняльного аналізу уже сформованих висновків, дає можливість всебічного роз'яснення реальної сутності подій й узагальнення через формат сучасності. Постмодернізм оцінює суспільно-політичну ситуацію тільки на основі реалій, тому максимально позбавлений упередженості, що природно викликає неприйняття його частинною дослідників [10, с.70]. Отже, аналіз державного будівництва в Україні на початку ХХ ст., особливо в період Української Центральної Ради, відповідно до постмодерного підходу, є найповчальнішим і найціннішим для сучасного національного державотворення. Більше чотирьох сотень докторських і кандидатських дисертацій, монографій та навчальних посібників і декілька тисяч інших наукових розробок з цієї проблематики опубліковано за час існування незалежної України, а запальні дискусії навколо діяльності Української Центральної Ради не припиняють і сьогодні, на 95 році з дня тих подій. Ця тематика знайшла наукову розробку у працях сучасних вчених В. Верстюка, В. Гончаренко, Р. Іванченко, О. Коपilenка, В. Кульчицького, О. Ресни, О. Рубльова, В. Румянцева, О. Мироненка, П. Музиченка, В. Солдатенка, О. Тимошука, Я. Тинченка, Б. Тишчика, В. Шевченка, О. Шевченка, Я. Яківа, Д. Яневського українських вчених того часу В. Винниченка, М. Грушевського, Д. Дорошенка та багато ін.

Особливо контрверсійними є монографії історика Д. Яневського, зокрема «Проект «Україна», або Таємниця Михайла Грушевського, де подане альтернативне висвітлення Української Центральної Ради [14, с.5].

З огляду на вище вказане, метою представленої статті є дослідження, аналіз і встановлення особливостей процесу державотворення в період Центральної Ради, значимість цього досвіду та основні уроки її діяльності.

На думку О. Шевченка «визволення українства, як назвав відомий політик відродження нації, першорядну роль в політичному, національному духовному визволенні народу, яке у 1917 році отримало назву «українізація», відіграла Українська Центральна Рада. Її виникнення, діяльність та значення належать до тих вікомпаних явищ, які знаменують нову епоху нашого народу. ...Адже її вплив на події 1917-1918 рр. і всю подальшу долю українського народу важко переоцінити [13]. На думку вітчизняних вчених, потреба у глибокому науковому аналізі періоду діяльності УЦР є значною і викликана багатьма причинами. У першу чергу, це порівняння процесів державотворення сучасної України і періоду Центральної Ради та використання у сучасній практиці цього збереженого історією масиву втілених і невтілених у суспільне життя вчень, програм, планів, концепцій, доктрин розбудови власної держави, вартість яких надзвичайно цінна [11, с.28].

Академік Я. Яків з цього приводу зазначає: «Читаючи протоколи засідань Центральної і Малої Рад, Ради Міністрів, урядові ухвали, надто часто ловиш себе на відчутті, що вони переносять тебе в сьогоднішні дні. У своїй радості і в своїй гіркоті... Писати про УЦР і її універсальні необхідні не тільки тому, що до цього змушує збіг календарних дат, а й тому, що в діяльності Центральної Ради і сьогоднішніх політичних реаліях є чимало спільного, а ...значення та уроки минулого нашим суспільством, його елітою засвоєні погано і осмислені слабо» [15].

Отже, значимість досвіду державотворення Української Центральної Ради полягає в наступних заходах її діяльності.

По-перше, УЦР, сформувавшись як громадсько-політична структура, еволюціонувала у державну інституцію та очолила український національно-визвольний рух, надала українській революційній стихії організованих форм, об'єднала під своїм прапором провідні українські політичні партії, змусила російську революційну демократію рахуватись і вести діалог з українськими національними силами [1, с.8]. За твердженнями дослідників «її діяльність здобула широке визнання як усього народу, його структур, так і окремих особистостей. Уже 19 березня 1917 р. у Києві відбулася на її підтримку 100 тис. маніфестація. Вржажчими демонстраціями схвалення її роботи стали Український національний конгрес, військові, селянські, робітничі, з'їзди, форуми різних політичних партій, громадських інституцій» [13].

По-друге, Центральна Рада резолюцією від 22 квітня 1917 р. запровадила спосіб розбудови Української держави шляхом «українізації» всього суспільного життя. Започаткувала принцип «українізації» всього життя в Україні, як всеосяжний процес усього національного, державотворчого, політичного, соціально-економічного і духовного розвитку українського народу. Українізація охопила національні школи, армію, всі соціальні процеси і отримала підтримку всього суспільства, його структур. «...Йшлося про широке розуміння процесу українізації. Численні з'їзди (селянські, кооперативні, партійні, загальнонаціональні) повинні були б переконатися всіх, що це, український рух, це не вигадка купки інтелігентів, що це величезна сила, котра вирвалася з під вікового тиску, що сила ця росте... Припинити її... нема можливості, бо прокинувся 35-мільйонний народ...» [13]. На відміну від тих часів, ми спостерігаємо у сьогоднішньому суспільному і політичному житті нехтування українськими мовою, історією тощо. Ніби стверджується процес антиукраїнізації.

По-третє, УЦР проголосила Українську Народну Республіку і виступила її будівницею. Саме вона, після політичного сиу українців, майже трьохсот річного занепаду власної держави, виголосила і внесла в практичну площину стратегічну мету її побудови, яка закріпилася як дороговказ українського державотворення на століття. Таким чином, завдяки діяльності УЦР відбулася зміна форми влади з самодержавної, що панувала в Росії, на демократичну. У той же час заманіфестували самостійність України її лідери, еліта виявилася неспроможними стати успішними організаторами державного будівництва. На місцях не було створено органів державного апарату. Як зазначає О. Копilenко «саме вертикалі виконавчої влади й не вистачало Центральної Ради, однак замість того, що виправити ситуацію, вона навпаки ускладнювала її». У той же період була шкочовита невизначеність самої системи інституцій, які мали закласти фундамент місцевої влади. Це позбавляло її можливості усунути «безладдя на місцях і усунути анархію в УНР» [7, с.32, 31]. Як вказує В. Верстюк: «сьогодні можемо стверджувати, що перший голова ГС просто не розумів природу державної влади, яка полягає в протистоянні стихійного руху мас, їх організації і спрямуванні. Саме в недостатності організованості українського державного апарату полягає його слабкість» [3, с.245]. Організаційно-політичні заходи Центральної Ради носили утопічний соціалістичний характер. Особливо це

позначилося на вирішенні аграрної проблеми шляхом соціалізації землі та ліквідації приватної власності на неї, що не співпадало тоді з прагненнями українського селянства. Такі необґрунтовані рішення УЦР позбавили підтримки широкої верстви впливового на селі заможного селянства.

По-четверте, важливою рисою УЦР було впровадження нею, з перших днів заснування, функції представництва всього українського народу, вона постійно зверталася до народу і діяла від імені народу, що отримало суспільне схвалення. Так, звернемося до відозв, резолюцій, наказів, універсалів, директив ЦР, де проголошувалося: «Народе Українській! Народе селяни, робітників, трудящого люду! Волею своє ти поставив нас, Українську Центральну Раду на сторожі її прав і воліностей української землі» (I Універсал); «Громадяне української землі! ...Сповіщаємо всіх громадян України, що обрана українським народом через його революційні організації УЦР незабаром буде доповнена на справедливих основах представництва (II Універсал); (III Універсал); Народе України! Твоєю силою, волею, словом утворилися на Українській землі вільна Українська Народна Республіка. Здійснилася давня мрія Твоєї батьків, борців за волю й право робочого люду! Центрального Рада була завжди вітальними телеграмми, резолюціями в її підтримку, на вірність їй присягали сільські сходи, з'їзди військові частини». Вона стала центром об'єднання й консолідації нації [12, с. 295, 298, 307, 322]. Так, В. Верстюк зазначає: «Історична заслуга Центральної Ради полягає в тому, що вона, на відміну від окремих політичних партій, захищала інтереси не якогось одного класу, а перша, публічно й відкрито, почала говорити від імені нації й про потреби нації. УЦР не пропускала нагоди апелювати до народу. Можливо, в такій політиці був значний популізм, та оскільки йшлося не про конкретні соціально-економічні рішення, а про мобілізацію й орієнтацію національної свідомості, така політика мала добрі наслідки» [1, с. 10].

Тут проголошувалася реалізація базового принципу, що носії влади є народ. УЦР демонструвала своїми діями факт, що вона отримала делегувати від нього повноваження і тому готова виконувати його волю. Так, вчений акцентує увагу, що УЦР, за словами М. Грушевського, «у своїй діяльності завжди мала єдиний критерій, єдиний компас, це – інтереси трудящих мас» [3, с. 245].

І навпаки, сучасні політики, на відміну від попередників прагнуть розділити українців, особливо перед виборами, за мовними, територіальними й іншими критеріями на «західняків» і «східняків», і на цій основі створити між ними протиріччя для здобуття власних політичних переваг.

По-п'яте, УЦР державне будівництво здійснювала на законодавчій основі. «Характерною була й еволюція назв і змісту документів УЦР. Якщо що стосовно початку були закличними та рекомендаційними – відозви, ухвали, резолюції, то після надання УЦР легітимності Українським Національним конгресом вона приймає вже суто українські акти – накази, постанови з обов'язковим виконанням, а з червня універсали за досвідом Б. Хмельницького. Стосовно традиційної назви правових актів «закон», то вона широко почала застосовуватися з листопада 1917 р. ...Всього актів утворення УНР було видано близько 90 законів і законодавчих актів, включаючи й конституцію» [13]. О. Копиленко поділяє законодавчу діяльність УЦР на два етапи: перший етап до жовтневого перевороту, а другий – після нього і який розпочинається з 25 листопада 1917 р., з дня

ухвалення нею закону про порядок видання нових законів. У ньому стверджувалося «до сформування Федеративної Російської республіки і утворення її конституції виключно і неподільне право видавати закони для Української Народної Республіки належить Центральній Раді» [7, с. 67-76]. У цей період приймаються наступні закони: «Про правонаступництво», від 25 листопада 1917 р., «Про вибори до Установчих Зборів Української народної Республіки» 16 листопада 1917 р., «Про утворення Генерального Соуду» від 2 грудня 1917 р., «Про Головну скарбницю і державний банк УНР» від 9 грудня 1917 р., «Про випуск державних кредитових білетів УНР» від 6 січня 1918 р., «Про національно-персональну автономію» від 8 січня 1918 р., «Про Державний Герб України» від 23 лютого 1918 р., «Про державну мову» березня 1918 р., «Про поділ України на землі» від 6 березня 1918 р., «Про громадянство» від 4 березня 1918 р., «Про тимчасові розписи видатків на 1918 р.» від 11 квітня 1918 р., «Про випуск розмінних марок державної скарбниці» 13 квітня 1918 р., «Про 8-ми годинний робітничий день» та інші [12, с. 310-331]. Доречно підкреслити, що законодавча техніка, структура та ефективність дії законів була, з відомих причин, зовсім не висока. За твердженням О. Копиленка «факторами, що негативно вплинули на законодавчу діяльність Центральної Ради були – брак часу і професіоналізму. Проте найбільш дошкульно на ній відбилися політичні і ідеологічні пристрасті. Найхарактерніший приклад – власності» [7, с. 72]. Проте найголовнішою заслугою УЦР у сфері законодавчої діяльності є прийняття нею Основного Закону УНР- Конституції (Статуту про державний устрій, права і воліності УНР), аналіз якої, на думку В. Гончаренка, дає всі підстави стверджувати, що вона «дійсно позбавлена як ідеологічного, так і пропагандистського забарвлення» [4, с. 67].

По-шосте, у працях окремих вчених позитивно оцінюється підписання Української Центральною Радою Брестського мирного договору. Зокрема, В. Верстюк вказує, що «факт підписання Брестського мирного договору свідчив про успіх молодіжної непрофесійної української дипломатії. Це був перший серйозний акт УНР на міжнародній арені» [2, с. 241-242]. У цілому прихід запрошених німецько-австрійських військ став вагомим негативним чинником, який призвів до втрати авторитету і підтримки УЦР з боку українського народу. Для народу прихід військ, що ще недавно виступали протилежною, воюючою стороною, був не зовсім зрозумілим. Як зазначає вчений, «ситуація була драматичною. УЦР вводила в оману насамперед саму себе. Можна вважати її позицію недалекоглядною, короткозорною, наївною, але документи свідчать, що провідні діячі УНР дійсно уявляли себе володарями становища, а німецьку військову присутність розцінювали як чисто технічну акцію, здомогомою якої вдалося позбутися більшовицям, і яка в подальшому, не буде мати якогось помітного впливу прийнятими на внутрішню політику УНР» [2, с. 244]. Очевидно альтернативним висвещуванням рішення УЦР (запрошення Радою народних міністрів з ініціатиивою М. Порша німецької та австро-угорської військової допомоги) була мобілізація всього суспільства на захист власної вітчизни. При цьому потрібно було урядові проголошені національно-державницьку і соціальну ідеї та реально впроваджувати їх в життя, що мало б забезпечити підтримку Центральної Ради більш широкими масами українців.

По-сьоме. На думку науковців, «українські соціалісти – головна політична сила УНР – по суті провалила багато в чому стихійний процес українізації армії, гальмувала створення добровільних озброєних формувань Вільного козацтва». За невтішним висновком Голови ГС В. Винниченка: «Це була війна вилітвом. Ні більшовики, ні ми не мали регулярного дисциплінованого війська. Наш вплив був менший. Він уже був настільки малий, що ми з великими труднощами могли складати якісь невеличкі більш-менш дисципліновані частини й висилати їх проти більшовиків» [3]. Р. Іванченко у цьому плані зазначає: «УНР відкинула досить сильні спроби творення Української Армії, хоча на всіх фронтах відбувався процес стихійної організації українських військ. Були відкриті і пропозиції видатних українських політичних і військових діячів М. Міхновського та П. Скоропадського щодо організації українських військових формувань. ... Центральної Раді не вистачало ні мудрості, ні твердого розрахунку, ані світоглядного переконання чи просто почуття самозахисту для створення власного війська. Алже національна Армія – це щит і меч національної держави, єдиний гарант її існування!» [6, с.222].

З огляду на чітко визначену пафосність політики соціалістичне налаштованого державного проводу УНР в особах М. Грушевського, В. Винниченка, М. Порша та інших державників, які залучили розбудову професійної Армії України, необхідно констатувати її як великий політичний прорахунок із трагічними наслідками. У період після Ультиматуму Раднаркому Росії, коли над Україною нависла загроза інтервенції, на засіданні Малої Ради УНР з січня 1918 р. ухвалено Закон «Про створення народного війська», відповідно до якого Генеральне секретарство з військових справ зобов'язане було регулярно армію демобілізувати і приступити до набору кадру інструкторів на принципі народної міліції на умовах вільного найму. До п'яти тисяч життів впродовж доби «заплата» Україна за нехтування обороною рідного краю після захоплення Києва Муравйовим [8, с.208]. Таким чином, керівництво УНР не зуміло залучити мілітарну потугу масового військово-патриотичного руху українців, яких внаслідок українізації російської армії нараховувало більше 1,5 млн. чол., на захист національного суверенітету [9, с.75]. На думку Я. Дзиська «навіть поверхневий аналіз недолугі і шіпком не державницької політики, стосовно України і головною мірою відносно розбудови її війська вказує, що російсько-комуністична окупація України, Крутянська трагедія, червоний терор у Києві були неминучими» [5, с.5]. На завершальному етапі своєї державницької діяльності УНР повертається до активного формування Української Армії. Жаль, що і сьогодні серед українських урядовців є прихильники військової політики провідників УНР початкового етапу, які бюджетом України видають кошти на Армію – третину від потреби. Взаємні бюджету «розвитку» частіше вердуться до бюджету «розвалу» власної Армії [10, с.34]. Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що незважаючи на «великий вклад УНР у державотворчу справу; прийняття величезної кількості найдемократичніших законів і рішень, створення велетенської кількості міністерств, комітетів та інших адміністративних органів для відродження промисловості, торгівлі, банків, навчальних закладів, театрів, музеїв, виявляючи піклування про національні меншини», вона втратила довіру народу [6, с.223]. З цього приводу голова ГС В. Винниченко писав, що «я під

той час уже не вірив у особливу прихильність народу до Центральної Ради. Але я ніколи не думав, що могла бути в йому така ненависть. Особливо серед солдатів. І особливо серед тих, які не могли навіть говорити по-російськи, а тільки по-українськи, які, значить, були не латишами, й не росіянами, а своїми, українцями, з якою зневагою, люттю говорили про Центральну Раду, Генеральних секретарів, про їхню політику» [3]. Негативне ставлення до УНР перекинується з втратою довіри і до сучасної державної влади і мало б слугувати повчальним уроком національного державотворення для нинішніх українських політиків. Отже, державно-правовий досвід УНР, хоча і не завершився утвердженням Української держави, але став потужним чинником у відновленні незалежної, соборної України в кінці ХХ ст. і повчальним уроком у її сучасній розбудові.

Література:

1. Верстюк В. Проголошення незалежності УНР: історичне значення // Українська революція 1917-1921 рр.: Подвиг героїв Крут. Матеріали наукових читань (24 січня 2008 р.) / Відпов. ред. В.Ф. Верстюк. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – С.8-20.
2. Верстюк В. Українська Центральна Рада: навч. посіб. – К.: Заповіт. – 344 с.
3. Військово-політична діяльність Центральної Ради та причини її поразки // Армія України. – 2002. – 18 квітня. – С.5-6.
4. Гончаренко В. Законодавчі органи в Українській Народній Республіці / В. Гончаренко // Вісник Академії правових наук. – 2006. - №2 (45). – С.67.
5. Дзиськ Я. Історичний аналіз окремих спроб українського державотворення. – Тернопіль: "Терно-град", 2010. – 188 с.
6. Іванченко Р. Центральна Рада: апофеоз і драма теорії і практики // Я повертою Україну те, що в неї вкрадено: статті. Нариси. Роздуми. – К.: Укр. письменник, 2005. – С. 212-224.
7. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920: навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – С.5.
8. Кравчук М.В. Військово будівництво Української Центральної Ради та його законодавче закріплення / М.В.Кравчук // Правове життя сучасної України: Тези доповідей Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 21-22 травня 2010 р.) / Відп. ред. д-р юрид. наук проф. Ю. М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. – О.-Фенікс, 2010. – С.208-210.
9. Кравчук М.В. Держава та армія УНР в період Тимчасового уряду та їх правове закріплення / М.В. Кравчук // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 48. – К.: Ін-т держави і права ім. В. Корешко НАН України, 2010. – С.69-76.
10. Кравчук М. В. Методичні засади проведення історико-правового дослідження // Психологія і суспільство. -2009. – №3. – С.69-80.
11. Кравчук М. В. Українська Центральна Рада – доба державотворення: значимість та уроки / М. В. Кравчук // Правопорядок удержавному та суспільному розвитку: національний і міжнародний вимір: Збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет конференції «Актуальна юриспруденція». – www.LegalAcivity.com.ua, м. Київ, 24 лютого 2012 року. Тези наукових доповідей. – К., 2012. – С. 26-36.
12. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. / упоряд.: А.С. Чайковський (кер.), О.Л. Копиленко, В.М.Кривоніс, В.В.Світлюнов, Г.Т.Трофимчук. – К.: Юриком. Інтер, 2003. – 636 с.

13. Шевченко В. Хазяїн на своїй землі Центральна Рада: початок українізації // Ден. – 2007. – №51.

14. Яневський Д. Б. Загублена історія втраченої держави / Д. Б. Яневський – Харків: Фолио, 2009. – 252 с.

15. Яцків Я. Українська Центральна Рада: історичне значення та уроки / Я. Яцків // Вісті з України. – 1998. – 5 лютого.

УДК 34 (477.83/86) (091)

Михайлюк В.І.

*викладач кафедри теорії та історії
і держави і права Тернопільського
національного економічного
університету*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВІДНОСИН В УКРАЇНІ 1918-1920 РР.

LEGAL REGULATION OF CIVIL LEGAL IN UKRAINE 1918-1920

Анотація. У даній статті зроблено спробу проаналізувати державотворчі процеси в Україні у 1917-1920 з позиції цивільного законодавства як основи економічного добробуту держави. Подана загальна характеристика цивільного законодавства Російської імперії, на основі якого Україна розробляла своє власне законодавство та характеристика спроб його впорядкування Центральною Радою, Гетьманатом та Директорією.

Анотация. В данной статье сделана попытка проанализировать процессы построения государства в Украине в 1917-1920 с позиции гражданского законодательства как основы экономического благосостояния. Представлена общая характеристика гражданского законодательства Российской империи, на основе которого Украина разрабатывала свое собственное законодательство и характеристика попыток его благоустройства Центральной Радой, Гетманатом и Директорией.

Summary. This article attempts to analyze the state processes in Ukraine in 1917-1921 from the perspective of civil law as the basis for economic welfare state. Apply a general description of the civil legislation of the Russian Empire, on which Ukraine developed its own laws and characteristics of its attempts to organize the Central Council, Hetman and Directory.

Ключові слова: Центральна Рада, Російська імперія, Четверний союз.

Ключевые слова: Центральная Рада, Российская империя, Четверной союз.

Key words: Central Council, Russian Empire, the Quadruple Alliance.

Як відомо цивільне законодавство є основою економічної системи держави. Цивільний Кодекс називають другою Конституцією держави, і таке твердження є цілком справедливим. А отже успіх державотворчих процесів залежить прямопропорційно від розвитку цивільного законодавства та його відповідності до соціально-економічного та політичного становища суспільства.

Очевидно, що особливо гостро постає ця проблема в переломні періоди державотворення. наріжним каменем у таких моментах стає насамперед регулювання проблем власності, цивільних правовідносин, зобов'язального права. І ми маємо можливість переконатися в цьому на власному досвіді. Адже лише через 10 років своєї незалежності Парламент України прийняв Цивільний Кодекс.

Однак будь-яка реформа приречена на поразку, якщо її архітектори та виконавці не враховують позитивного, і що не менш важливо, негативного досвіду нагромадженого попередниками. Розбудова демократичної української держави і, зокрема, її цивільного законодавства навряд чи можлива без чіткого уявлення державного змагання на Україні доби революції та громадянських воєн початку ХХ ст.

За роки незалежності проблемам державотворення приділена значна увага науковців. Дослідження діяльності Центральної Ради, Гетьманату, Директорії проводили Копиленко О.Л., Копиленко М.Л., Яневський Д.Б., Хміль І.В., Шевченко О.О., Тищик Б.Й., Вівчаренко О.А., Лешкович Н.О. Перші великі збіркі документів – це чотиритомник П. Христоюка “Замітки і матеріали до історії Української революції, 1917-1920 рр.” (Відень, 1921-1922), вийшов у світ двотомник “Центральна Рада. Документи і матеріали”, Енциклопедія етнодержавознавства та інші.

Однак проблема функціонування та розвитку цивільного законодавства так і залишилася нерозробленою. Очевидно, що цю прогалину необхідно заповнити.

Слід відмітити, що Центральна Рада, проводячи законодавчу політику, опиралась перш за все на законодавство Російської Імперії, оскільки на початку її діяльності переважали ідеї федералізму.

Наука цивільного права в імперській Росії була досить розвинутою. вона складалась із загальної і особливої частини. Загальна частина поділялась на два відділи: 1) право в об'єктивному смислі, 2) право в суб'єктивному смислі. Особлива частина цивільного права займалась окремими категоріями правовідносин в їх індивідуальних особливостях, оминаючи ті елементи правовідносин які є загальними для всіх окремих видів прав і які тому вивчаються в загальній частині цивільного права. До його складу входили такі інститути як “Речеве право”, “Іпотечна система” були запроваджені спеціальні іпотечні книги (записи велись не за особами, а за майном, для кожного виду майна своя книга), “Володіння”, “Власність”, “Строки давності”, “Права на чужу річ”, “Сервітутти”, “Застава”, “Вияткове право” – авторське право на літературні, художні, музичні твори, періодичні видання [1, С. 111].

Окремої галузі “Сімейне право” в системі законодавства імперії не існувало. цей інститут також входив до цивільного права і називався “Права сімейніє і опека” [2, С. 153]. Сюди включалось поняття сім'ї, сімейних прав, шлюб,